

Een onderzoek naar gespreksparticipatie van  
mannen en vrouwen in conversaties over opvoeden.

---

Noortje Nefs

3028682

21 Juni 2010

Universiteit Utrecht

Faculteit Sociale Wetenschappen

Master Jeugdstudies

Algemene Sociale Wetenschappen

1<sup>e</sup> Begeleider:

Prof. Dr. C.H.C.J. van Nijnatten

2<sup>e</sup> Beoordelaar:

Dr. V. P. J. Duindam

## **Dankwoord**

Dit artikel beschrijft een kwalitatief onderzoek naar de gespreksparticipatie van mannen en vrouwen in conversaties over opvoeden. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van mijn masteronderzoek van de opleiding Jeugdstudies aan de Universiteit Utrecht.

Ik heb het afgelopen jaar met plezier aan het onderzoek gewerkt en kijk met een positief gevoel terug op een leerzame periode. Ik wil graag mijn scriptiebegeleider, Carol, bedanken voor zijn tijd en enthousiasme gedurende de onderzoeksperiode. Mede dankzij zijn hulp en aanwijzingen is dit artikel uiteindelijk geworden wat het is. Ook wil ik mijn studiegenootjes Loes en Wijnke bedanken voor het leuke, motiverende contact dat we met elkaar hebben gehad.

---

**Abstract** Niet langer is het vanzelfsprekend dat vrouwen zich ontfermen over de zorg voor de kinderen en het huishouden en dat mannen verantwoordelijk zijn voor het inkomen van het gezin. Vooral in de hogere sociale klasse en in autochtone gezinnen zijn de zorg- en werktaken tussen partners meer gelijkelijk verdeeld. Dit kwalitatieve onderzoek brengt in beeld of verschil in taakverdeling samenhangt met verschil in gespreksparticipatie tussen mannen en vrouwen in conversaties over opvoeden. Er zijn twee soorten gesprekken geanalyseerd: gesprekken tussen professionals en opvoeders uit de lage sociale klasse en gesprekken tussen professionals en opvoeders uit de middenklasse. De gespreksparticipatie van de opvoeders wordt in beeld gebracht aan de hand van overlap. Overlap refereert naar het tegelijk spreken van minstens twee personen. Na de overlap is het mogelijk dat gespreksbeurt door de tweede spreker wordt overgenomen. In de studie wordt onderscheid gemaakt tussen bevestigende en aanvullende overlap. Een bevestigende overlap wordt opgevat als een versterking van de (gespreks)positie van de eerste spreker in de gespreksbeurt, terwijl de aanvullende overlap wordt aangemerkt als een bekrachtiging van de positie van de tweede spreker. De verwachting dat ongelijke rol- en taakverdeling voor een bijpassende verdeling in gespreksparticipatie zorgt, kan worden bevestigd. Uit de analyse blijkt dat vooral vrouwen uit de lage sociale klasse een grote rol in de gesprekken over opvoeden hebben. Bovendien blijkt het verschil in gespreksparticipatie tussen opvoeders uit de middenklasse, waarin de taakverdeling meer gelijk is verdeeld, minder groot.

---

## **Theoretische introductie**

---

Vaste normen en waarden rond het huwelijk en het gezin zijn de afgelopen decennia aan verandering onderhevig geweest. Enerzijds vond er een afname plaats van de band tussen het individu en de maatschappelijke instituties (bijvoorbeeld de kerk), anderzijds was er een toename van het belang van keuzevrijheid en zelfontplooiing. Op het gebied van primaire relaties betekende deze individualisering een afname van huwelijkssluiting, grotere verspreiding van samenlevingsvormen dan het gezin en veranderingen in de manier waarop men het gezinsleven gestalte geeft (Avort, Cuyvers & Hoog, 1996).

Tijdens de tweede feministische golf, vanaf de jaren zestig in de twintigste eeuw, nam de arbeidsdeelname van vrouwen langzaam toe en in de jaren tachtig en negentig versnelde deze groei. Bovendien was voor de vrouw, in tegenstelling tot de decennia daarvoor, het krijgen van kinderen geen reden meer om te stoppen met werken. In de jaren negentig bleef de helft van de laagopgeleide vrouwen na het krijgen van een kind doorwerken en bij de hoogopgeleide vrouwen was dit negentig procent. Het gevolg van de toenemende arbeidsdeelname van vrouwen was dat de rol- en taakverdeling tussen mannen en vrouwen binnen het gezin ook gingen veranderen (Knijn & Wel, 2001).

In de jaren voor de toenemende deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt, was de taakverdeling binnen en buiten het gezin eenduidig: vrouwen legden zich toe op het opvoeden en het grootbrengen van de kinderen en het huishouden en mannen waren kostwinners voor zichzelf en het gezin (Nieborg, 2000). Rolverwachtingen worden gezien als de belangrijkste voorspellers die deze verdeling tussen partners kunnen verklaren. Door de participatie in genderspecifieke groepen met leeftijdsgenoten verkrijgen jongens en meisjes van jongs af aan verschillende normen, sociale identiteiten en voorkeuren (Leaper en Ayres, 2007) en worden hen rollen aangeleerd (Nieborg, 2000). Vanuit roltheoretisch onderzoek wordt gesteld dat mannen en vrouwen zich in hun sociale omgeving dienen te gedragen naar die rol, zoals van hen verwacht wordt (Nieborg, 2000). Op deze manier is er ook een scheiding in taakverdeling binnen- en buitenshuis ontstaan.

Zoals gezegd, veranderde met de herverdeling van betaalde arbeid ook de arbeidsverdeling tussen partners binnen het gezin en de opvatting hierover. Door de gestegen arbeidsdeelname van vrouwen in de jaren zestig en zeventig was midden jaren negentig vooral bij de oude generatie en bij de laagopgeleide ouders het traditionele eenverdienerpaar nog dominant (Knijn & Wel, 2001). Uit het onderzoek van Knijn en Wel (2001) blijkt dat in deze huishoudens de taakverdeling het meest ongelijk is. Bovendien blijken de lageropgeleide vrouwen meer traditionele gedachten te hebben over de onderlinge taakverdeling. Eerder constateerden Van der Avort, Cuyvers en de Hoog (1996) een uitkomst in dezelfde richting: vrouwen met een lage opleiding zijn het vaker, dan hoger opgeleiden, eens met de opvatting dat de meeste natuurlijke situatie is dat de man de kostwinner is en de vrouw verantwoordelijk is voor het huishouden en de zorg voor de kinderen. Soortgelijke uitkomsten gelden ook voor mannen. Hoogopgeleide vaders zijn het vaker, dan laag opgeleide vaders, oneens

met de stelling dat de moederrol belangrijker is dan de vaderrol. En zij zijn het eveneens vaker, dan laag opgeleide vaders, oneens met de stelling dat mannen minder aanleg voor opvoeden dan vrouwen hebben (Ministerie voor Jeugd en Gezin, 2010). De waarde die aan dergelijke opvattingen wordt gehecht is in hoge mate van belang, doordat deze bepalend zijn voor de feitelijke verdeling tussen partners die kinderen krijgen (Pool & Lucassen, 2005). Dit blijkt ook uit de studie van Van der Avort, Cuyvers en de Hoog (1996): lager opgeleide vrouwen met meer traditionele opvattingen over de taakverdeling, hebben in veel gevallen het grootste aandeel verzorgende taken (huishouding en kinderen) in het gezin. Bij vrouwen met een hoger opleidingsniveau is dit minder het geval. Ook geldt dat naarmate het opleidingsniveau van de man hoger is, hij meer huishoudelijke arbeid verricht (Lippe, 1993). Ook al is in veel huishoudens de verdeling minder scheef geworden, vrouwen besteden nog altijd meer tijd aan huishoudelijke en gezinstaken dan mannen (Pool & Lucassen, 2005).

Wanneer wordt gekeken naar arbeidsdeelname en de opvatting over de rol- en taakverdeling is het ook van belang om de verschillende etnische groepen van elkaar te onderscheiden. De taakverdeling tussen allochtone partners verschilt namelijk van de taakverdeling in gemiddelde Nederlandse huishoudens. Uit het onderzoek van Distelbrink, Lucassen en Hooghiemstra (2005) blijkt dat vooral Turkse en Marokkaanse moeders minder werken dan Nederlandse moeders. Als ze echter werken, dan hebben zij in de meeste gevallen vaker een voltijd baan dan de gemiddelde Nederlandse moeder. De oorzaak hiervan kan worden toegeschreven aan de specifieke reden voor arbeidsdeelname. Een zwakke arbeidspositie van de man kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat de vrouw uit financiële noodzaak moet werken. De opvattingen over de taakverdeling tussen partners variëren echter ook naar etniciteit. Distelbrink en collega's (2005) onderzochten dat autochtone vaders modernere opvattingen hebben over de rolverdeling dan Turkse en Marokkaanse ouders. Zowel Turkse als Marokkaanse ouders zijn van mening, veel vaker dan autochtone opvoeders, dat de moeder moet stoppen met werken wanneer zij een kind krijgt, zij voor de kinderen moet zorgen en dat de vader geld moet verdienen. Wel heerst er, onder Turkse en Marokkaanse jongeren die (nog) geen kinderen hebben, een trend naar meer modernere opvattingen.

Ondanks dat er, vooral onder de Nederlandse bevolking, zowel mannen als vrouwen betaald werken en thuis zorgen, ontstaat er geen gelijke verdeling waarbij

ieder ongeveer hetzelfde aantal uren werkt en zorgt. Daarnaast is er, ook in geëmancipeerde gezinnen, nog altijd verschil tussen typisch 'vrouwenwerk' en 'mannenwerk'. In de studie van Duindam (1997) wordt aangehaald dat er vrijwel geen mannen zijn die kleding voor hun kinderen kopen, net zo min er vrouwen zijn die fietsen en auto's onderhouden. In onderzoek van het ministerie van Jeugd en Gezin (2010) naar de rol van de vader wordt bovendien geconstateerd dat de meeste mannen ook andere activiteiten ondernemen met hun kinderen dan hun partners. Vaders zouden zich vaker bezig houden met fysieke en actieve activiteiten zoals sporten en klussen, terwijl moeders zich bezig houden met meer dagelijkse activiteiten zoals naar school brengen en een doktersbezoek.

In het onderzoek naar zorg en arbeid van Pool en Lucassen (2005) wordt gesproken over seksneutrale en seks specifieke verdeling tussen partners. Wanneer partners het huishouden, de zorg en de betaalde arbeid gelijk of bijna gelijk verdelen, wordt gesproken van een seksneutrale verdeling. En wanneer partners de taken volledig scheiden waarbij de vrouw voor het huishouden en de kinderen zorgt en de man betaald werk verricht, wordt gesproken van een zeer seks specifieke verdeling. Uit het onderzoek van Pool en Lucassen (2005) blijkt dat de gemaakte typologie samenhangt met het opleidingsniveau van de moeder. Moeders die de taken met hun partner seksneutraal verdelen zijn gemiddeld hoger opgeleid dan moeders die de taken enigszins seks specifiek verdelen. De taakverdeling tussen partners houdt ook verband met de interactie. Met interactie wordt de mate waarin partners over de taakverdeling overleggen, bedoeld. Pool en Lucassen (2005) constateerden dat in de meeste gezinnen de toekomstige taakverdeling tijdens de zwangerschap ter sprake komt, maar dat de mate van overleg tussen ouders verschilt per soort gezin. Gezinnen die de taken seks specifiek verdelen, de zogenaamde kostwinnersgezinnen, praten het minst over de taakverdeling dan de ouders met een seksneutrale verdeling. Immers, hoe specifieker de taakverdeling, hoe minder overleg en afstemming dit vereist. Hoewel de geboorte van kinderen grote veranderingen met zich meebrengt, blijkt uit het onderzoek van Pool en Lucassen (2005) dat de (her)verdeling van taken en het werk van de man in kostwinnersgezinnen geen onderwerp van discussie is.

In dit onderzoek wordt geprobeerd antwoord te geven op de vraag in welke mate klassengebonden verschillen in taakverdeling samenhangen met verschil in gespreksparticipatie tussen mannen en vrouwen in conversaties over opvoeding.

Hierbij wordt gelet op verschil in ‘interactionele posities’: een term die verwijst naar veranderlijkheid van een bepaalde gesprekspositie door de context waarin minstens twee personen zich bevinden. Het geeft aan dat niet alleen de rol van de spreker(s) en de daarbij behorende rolverwachtingen invloed hebben op de gespreksparticipatie, maar dat ook de gesprekssituatie zelf bepalend is voor hoe gespreksparticipanten zich gedragen (Suoninen & Wahlström, 2009).

## **Hypothesen**

---

De toenemende participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt heeft invloed gehad op de manier waarop de zorg- en werktaken tussen partners binnen- en buitenhuis werden georganiseerd. Niet langer is het vanzelfsprekend dat vrouwen zich ontfermen over de zorg voor de kinderen en het huishouden en dat mannen verantwoordelijk zijn voor het inkomen van het gezin. Vooral in de hogere sociale klasse en in autochtone gezinnen zijn de zorg- en werktaken tussen partners meer gelijkelijk verdeeld. De opvattingen hierover blijken in deze huishoudens ook minder traditioneel dan in lagere sociale milieus en allochtone gezinnen. Ondanks dat er zowel mannen als vrouwen buitenhuis werken én thuis zorgen, is er echter (nog) geen gelijke verdeling over het aantal uren betaald werk en onbetaalde zorg. Vrouwen besteden nog altijd meer tijd aan huishoudelijke en gezinstaken dan mannen (Pool & Lucassen, 2005). Op basis van de theoretische bevindingen zijn in dit onderzoek twee hypothesen geformuleerd.

### *Hypothese 1*

Vooral vrouwen uit de lagere sociale klasse spelen een grote rol in conversaties over opvoeden.

### *Hypothese 2*

Het verschil in gespreksparticipatie in conversaties over opvoeden is tussen opvoeders uit lagere sociale klasse groter dan tussen opvoeders uit hogere sociale klasse.

## Methode

---

### *Ontwerp*

Het onderzoek bestaat uit een analyse van de data en bijbehorende video- en geluidsopnames van gesprekken tussen opvoeders en professionals uit de jeugdhulpverlening. Meer specifiek bestaat de dataset uit transcripten van drie kinderbeschermingsgesprekken tussen biologische ouders en gezinsvoogden van de Raad voor de Kinderbescherming over de problematische gezinssituatie (bijvoorbeeld een dreigende uithuisplaatsing of ondertoezichtstelling van één kind of meerdere kinderen) en vier adoptiegesprekken tussen potentiële opvoeders en raadsonderzoekers van de Raad voor de Kinderbescherming over de verwachtingen van de mogelijke adoptie. Alle (potentiële) opvoeders hebben een Nederlandse achtergrond en om deze reden is er geen rekening gehouden met verschillende opvattingen over taak- en zorgverdeling naar etnische afkomst. Zie tabel 1 voor een overzicht van de (algemene) gegevens van alle gesprekken.

	<u>Adoptiegesprekken</u>	<u>Kinderbeschermingsgesprekken</u>
Aantal gesprekken	4	3
Gespreksduur (totaal)	261.5min.	160.3min.
Gemiddelde gespreksduur	65.4min.	53.4min.
Periode	2002-2004	1996-1999

Tabel 1. *Gegevens over aantal, duur en periode gesprekken.*

Een belangrijk aspect van de gesprekken is dat de professional uit de jeugdhulpverlening de opvoedcapaciteiten van de ouders beoordeelt en evalueert. Dit aspect kan invloed hebben op de interactionele posities van de ouders. Immers, bij een dreigende uithuisplaatsing van een kind zijn de belangen van de opvoeders erg groot. De kans op ‘mooi weer spelen’ en wenselijke gespreksvoering is daarmee klein. De opvoedgesprekken lijken daarmee een goede graadmeter voor het inzichtelijk maken van de rolverdeling tussen opvoeders.

Met de keuze voor de genoemde dataset is er sprake van klassenverschillen tussen de verschillende gespreksparticipanten. De biologische ouders uit de kinderbeschermingszaken komen overwegend uit de lage sociale klasse en de potentiële adoptieouders komen overwegend uit de middenklasse. Door het gebruik van twee soorten gesprekken kan de gespreksparticipatie van opvoeders zowel



gender- als klassenspecifiek worden bestudeerd. Hierdoor is het mogelijk te toetsen of genderverschillen in de conversaties over opvoeden klassengebonden zijn.

### *Analyse en operationalisatie*

Dit onderzoek brengt in beeld of verschillende taakverdeling tussen mannen en vrouwen samenhangt met verschil in gespreksparticipatie in conversaties over opvoeden. De gespreksparticipatie van de (potentiële) opvoeders wordt in beeld gebracht aan de hand van overlap: een veel besproken aspect van taalgebruik bij de bestudering van genderverschillen. Overlap refereert naar het tegelijk spreken van minstens twee personen (Schegloff, 2000). Na de overlap is het mogelijk dat de gespreksbeurt door de tweede spreker wordt overgenomen. Tijdens de gespreksanalyse is er een kwalitatief onderscheid gemaakt tussen twee vormen van overlap: bevestigende en aanvullende overlap. Bevestigende overlap is het tegelijk spreken van twee gesprekspartners waarbij de tweede spreker hetgeen de eerste spreker heeft gezegd, bekrachtigt. Zie figuur 1 voor een voorbeeld van bevestigende overlap (zonder beurtovername) uit een transcript.

*Figuur 1.* Voorbeeld van bevestigende overlap uit gesprek N3.t2 (1996).

V	<i>maar hij zit ook weleens in dat parkje (.) daar bij Blokker (.) en ook wel bij het zwembad als het natuurlijk wat //beter weer is (.) rond het zwembad//</i>
M	<i>//ja eh ja hij is ook wel daar//</i>

Aanvullende overlap is het tegelijk spreken van twee gesprekspartners waarbij de tweede spreker nieuwe informatie toevoegt aan hetgeen de eerste spreker heeft gezegd. Zie figuur 2 voor een voorbeeld van aanvullende overlap (met beurtovername) uit een transcript.

*Figuur 2.* Voorbeeld van aanvullende overlap uit gesprek A-A3 (2002).

V	<i>nou dan zou je wel eens tegen het plafond aan vliegen</i>
Ro	<i>ja?</i>
V	<i>ja dat denk ik wel</i>
Ro	<i>het is voor ouders wel lastig?</i>
V	<i>(.) soms //ik denk ook eh//</i>
M	<i>//voor het kind natuurlijk// ook lastig he</i>

Een bevestigende overlap wordt opgevat als een versterking van de (gespreks)positie van degene die wordt bevestigd, de eerste spreker in de gespreksbeurt. En aanvullende overlap wordt aangemerkt als een bekrachtiging van de (gespreks)positie van degene die aanvult, de tweede spreker in de gespreksbeurt.

Tijdens de gespreksanalyse is behalve het aantal bevestigende en aanvullende overlap ook het aantal gespreksbeurten geteld. Op deze manier kunnen meer precieze uitspraken worden gedaan over de hoeveelheid overlap in de gesprekken. Het aantal gespreksbeurten is gebaseerd op de gespreksbeurten die de man en vrouw in de gesprekken hebben gehad. Dit betekent dat bij het tegelijk spreken (bevestigende of aanvullende overlap) van twee gesprekspartners er twee gespreksbeurten worden gerekend. De omvang van de gespreksbeurten varieert van een zin met één woord tot een zin met (bijvoorbeeld) dertig woorden. Zie tabel 2 voor een overzicht van het aantal gespreksbeurten in alle gesprekken.

	<b>Adoptiegesprekken</b>	<b>Kinderbescherminggesprekken</b>	<b>Totaal</b>
<b>Gespreksbeurten</b>	2617	1697	4314

Tabel 2. *Aantal gespreksbeurten (totaal).*

## **Resultaten**

---

### *Resultaten in tabellen*

In dit onderzoek is vastgesteld hoeveel overlap er plaats vindt in zeven gesprekken tussen opvoeders en professionals en is op zoek gegaan naar mogelijke verschillen in gespreksparticipatie tussen de (potentiële) opvoeders. Er is kwalitatief onderscheid gemaakt tussen twee vormen van overlap in de gesprekken: bevestigende en aanvullende overlap. De resultaten met betrekking tot de soorten overlap zijn uitgezet in onderstaande tabel. Zie tabel 3 voor een overzicht van het aantal overlap in de gespreksbeurten van de mannen en vrouwen.

	<b>Adoptiegesprekken</b>	<b>Kinderbescherminggesprekken</b>
<b>Gespreksbeurten mannen</b>	1289	492
> Bevestigende overlap man	24 (1.9%)	23 (4.7%)
> Aanvullende overlap man	10 (0.8%)	13 (2.6%)
<b>Gespreksbeurten vrouwen</b>	1328	1205

> Bevestigende overlap vrouw	13 (1.0%)	18 (1.5%)
> Aanvullende overlap vrouw	7 (0.5%)	24 (2.0%)

Tabel 3. *Aantal bevestigende en aanvullende overlap naar gender van de opvoeders.*

Ook is bekeken hoe vaak er *tijdens* de gespreksbeurten van de man bevestigend of aanvullend ‘wordt overlapt’ door de vrouw en andersom. Zie tabel 4 voor een overzicht van deze resultaten. Zo is af te lezen dat (in de kinderbeschermingsgesprekken) in een gespreksbeurt van de man, de vrouw in 4.9% van de gevallen aanvult.

	<u>Adoptiegesprekken</u>	<u>Kinderbeschermingsgesprekken</u>
<b>Gespreksbeurten mannen</b>	1289	492
> Bevestigend overlapt door vrouw	13 (1.0%)	18 (3.7%)
> Aanvullend overlapt door vrouw	7 (0.5%)	24 (4.9%)
<b>Gespreksbeurten vrouwen</b>	1328	1205
> Bevestigend overlapt door man	24 (1.8%)	23 (1.9%)
> Aanvullend overlapt door man	10 (0.8%)	13 (1.1%)

Tabel 4. *Mate waarin man en vrouw elkaar bevestigen en aanvullen.*

### *Beschrijving van de resultaten*

Doel van het onderzoek is het (klassengebonden) verschil in gespreksparticipatie tussen mannen en vrouwen in gesprekken over opvoeden in kaart brengen. Dit gebeurt aan de hand van het aantal bevestigende en aanvullende overlap.

Uit de tabel 3 is af te lezen dat in beide soort gesprekken (adoptie- en kinderbeschermingsgesprekken) de mannen tijdens hun gespreksbeurt vaker bevestigen dan aanvullen. Deze resultaten duiden er op dat de mannen de gesprekspositie van de vrouwen (de eerste sprekers) meer versterken dan zij de eigen gesprekspositie versterken. Immers, bevestigende overlap kan worden aangemerkt als een versterking van de gesprekspositie van de eerste spreker en aanvullende overlap kan worden opgevat als bekrachtiging van degene die aanvult. Bij de vrouwen ligt dit anders: de vrouwen van de adoptiegesprekken bevestigen meer dan zij aanvullen en de vrouwen van de kinderbeschermingsgesprekken vullen meer aan dan zij bevestigen. Deze resultaten geven aan dat de vrouwen uit de adoptiegesprekken de gesprekspositie van de mannen (de eerste sprekers) vaker versterken dan zij de eigen gesprekspositie versterken. De vrouwen uit de kinderbeschermingsgesprekken

versterken vaker de eigen gesprekspositie dan zij de gesprekspositie van de man versterken.

Uit tabel 4 is af te lezen dat er vooral verschillen tussen mannen en vrouwen uit de kindbeschermingsgesprekken zijn gevonden. In de adoptiegesprekken is er een maximaal verschil van 0.8% (1.8%-1.0%) en in de kindbeschermingsgesprekken is er een maximaal verschil van 3.8% (4.9%-1.1%). Deze resultaten laten zien dat de gespreksparticipatie van de potentiële opvoeders (adoptiegesprekken) meer gelijk is verdeeld dan de gespreksparticipatie van de biologische opvoeders (kindbeschermingsgesprekken).

In dit onderzoek is gespreksparticipatie aan de hand van overlap in beeld gebracht en dit is in relatie tot het aantal gespreksbeurten geanalyseerd. Uit de tabellen 3 en 4 is af te lezen dat het verschil in aantal gespreksbeurten in de kindbeschermingsgesprekken ongelijker is dan in de adoptiegesprekken. Dit betekent dat in de gesprekken met de gezinsvoogd de vrouwen veel vaker een gespreksbeurt hebben gehad dan de mannen.

## **Conclusie en discussie**

---

Het verschil in gespreksparticipatie tussen mannen en vrouwen in conversaties over opvoeden is klassengebonden. Aan de hand van gesprekken tussen (potentiële) opvoeders en professionals over de opvoedsituaties is dit verschil in beeld gebracht. De gespreksparticipatie is door middel van het aantal bevestigende en aanvullende overlap gemeten. Een bevestigende overlap wordt opgevat als een versterking van de (gespreks)positie van de eerste spreker in de gespreksbeurt, terwijl de aanvullende overlap wordt aangemerkt als een bekrachtiging van de positie van de tweede spreker. Op het moment dat de man de vrouw bevestigt, bevestigt hij niet alleen haar gesprekspositie, maar ook haar positie als opvoedster.

Een belangrijk aspect van de gesprekken over opvoedsituaties is het verschil in sociale klasse van de gespreksparticipanten: potentiële adoptieouders komen overwegend uit de middenklasse en de kindbeschermingsouders overwegend uit de lagere sociale klasse. Door het gebruik van deze twee soorten gesprekken kon worden getoetst of verschil in gespreksparticipatie tussen ouders klassengebonden is.

De hypothese dat vooral vrouwen uit de lage sociale klasse in gesprekken over de opvoedsituatie een grote rol hebben, kan worden bevestigd. De analyse van de gesprekken laat zien dat de mannen en vrouwen in de adoptiegesprekken tijdens de gespreksbeurt meer bevestigen dan aanvullen. Dit houdt in dat zij vaker elkaars rol (als opvoeder) bevestigen dan zij hun eigen positie versterken. In de kinderbeschermingsgesprekken bevestigen de mannen meer dan zij aanvullen en vullen de vrouwen meer aan dan zij bevestigen. Deze resultaten geven aan dat de vrouwen uit de kinderbeschermingszaken vaker (dan de mannen en dan de vrouwen uit de adoptiegesprekken) hun gesprekspositie en daarmee ook de rol als opvoedster versterken.

De hypothese dat het verschil in gespreksparticipatie tussen ouders uit de lagere sociale klasse groter is dan het verschil tussen ouders uit de hogere sociale klasse kan ook worden bevestigd. Uit de resultaten blijkt dat mannen en vrouwen in de adoptiegesprekken niet (veel) vaker aanvullen dan zij bevestigen. Bovendien verschilt in die gesprekken het aantal keren overlap van de man niet veel van het aantal keren overlap van de vrouw. Dit wil zeggen dat zij de eigen gesprekspositie en daarmee ook de eigen positie (als opvoeder) niet veel vaker hebben versterkt dan zij die van hun partner versterken. De resultaten met betrekking tot de kinderbeschermingszaken laten grotere verschillen tussen de opvoeders zien. De vrouw vult de man vaker aan dan andersom en de man bevestigt de vrouw vaker dan andersom. Dit houdt in dat de vrouwen uit de kinderbeschermingszaken, uit de lagere sociale klasse, bij overlap vooral de eigen (gespreks)positie en hun positie als opvoedster bekrachtigen. Bovendien is het verschil in aantal gespreksbeurten in de kinderbeschermingsgesprekken veel ongelijker dan in de adoptiegesprekken. Dat het verschil in gespreksbeurten van mannen en vrouwen in het ene soort gesprek groter is, ligt in lijn met de verwachting dat een ongelijke rol- en taakverdeling tussen mannen en vrouwen voor een ongelijke verdeling in gespreksparticipatie zorgt.

De resultaten van het onderzoek bevestigen grotendeels de theoretische opvattingen dat de rol- en taakverdeling tussen opvoeders in de middenklasse (de meer moderne rolverdeling) minder gescheiden is dan in de lagere sociale klasse waarin de rollen traditioneler en meer seksespecifiek verdeeld zijn. Het seksespecifieke rolpatroon in de lagere sociale klassen zorgt ervoor dat vrouwen, in gesprekken met een professional over de opvoedsituatie, een grotere of dominantere

rol in de conversaties spelen dan hun man. Dit toont aan dat verschil in gespreksparticipatie tussen mannen en vrouwen klassengebonden zijn.

Het onderzoek heeft enkele beperkingen. Ten eerste is het onderzoek gebaseerd op zeven gesprekken tussen Nederlandse (potentiële) opvoeders en professionals. In het kader van de representativiteit van het onderzoek zou het in een vervolgstudie wenselijk zijn gebruik te maken van meer adoptie- en kindbeschermingszaken met zowel autochtone als allochtone opvoeders. Uit de theorie blijkt dat opvattingen over taakverdeling etnisch gebonden zijn en om deze reden zou het interessant zijn ook gesprekken met allochtone ouders te analyseren. Ten tweede is de gespreksparticipatie van de (potentiële) opvoeders gemeten op basis van het aantal bevestigende en aanvullende overlap in combinatie met het aantal gespreksbeurten. In de toekomst zou het relevant kunnen zijn om meer aspecten van taalgebruik in het onderzoek mee te nemen. Op deze manier kan een gedetailleerder beeld ontstaan over het verschil in gespreksparticipatie tussen opvoeders.

Dit onderzoek onderscheidt zich van eerder onderzoek naar verschillen tussen mannen en vrouwen in gespreksvoering door de specifieke context, de jeugdzorg, waarin de conversaties gevoerd zijn. Bovendien is er, door het gebruik en de analyse van adoptie- én kindbeschermingsgesprekken, een interessant verband gelegd tussen sociale klasse en gespreksposities van mannen en vrouwen.

## Referenties

---

Avort, van der A., Cuyvers, P. & Hoog, de K. (1996) *Het Nederlandse gezinsleven aan het einde van de twintigste eeuw*. Den Haag: Nederlandse Gezinsraad.

Bischoping, K. (1993) Gender Differences in Conversation Topics, 1922-199. *Sex Roles*. 28, 1-18.

Distelbrink, M., Lucassen, N. & Hooghiemstra, E. (2005) *Gezin anno nu*. Den Haag: De Nederlandse Gezinsraad.

Duindam, V. (1997) *Zorgende vaders: Over mannen en ouderschap, zorg, werk en hulpverlening*. Amsterdam: Van Genneep.

Knijn, T. & Wel, van F. (2001) *Een wankel evenwicht: arbeid en zorg in gezinnen met jonge kinderen*. Amsterdam: SWP.

Leaper, C. & Ayres, M. (2007) A Meta-Analytic Review of Gender Variations in Adults' Language Use: Talkativeness, Affiliative Speech & Assertive Speech. *Personality and Social Psychology Review*. 11, 328-363.

Lippe, van der T. (1993) *Arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen*. Amsterdam: Thesis Publishers.

Ministerie voor Jeugd en Gezin (2010) *De rol van vaders bij opvoeding: Onderzoek ten behoeve van het Opvoeddebat*. Leusden: Marketresponse.

Nieborg, S. (2000) *Gedeelde zorg, gedeeld werk. Onderzoek naar verandering van de arbeidsverdeling in het gezin*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pool, M. & Lucassen, N. (2005) *De glazen tussenwand. Waar ouders tegenaan lopen bij de verdeling van arbeid, zorg en huishouden*. Den Haag: De Nederlandse Gezinsraad.

Schegloff, E. (2000) Overlapping Talk and the Organization of Turn-Taking for Conversation. *Language in Society*. 29, 1-63.

Suoninen, E. & Wahlström, J. (2009) Interactional Positions and the Production of Identities: Negotiating Fatherhood in Family Therapy Talk. *Communication & Medicine*. 6, 199-209.